

שער ד: ברכות הנהנין והמצוות

א. בין ברכות הנהנין לברכות המצוות

בברכות הנהנין אין אדם יכול להוציא את חבירו בברכה אלא אם כן גם הוא נהנה^ט, אבל בברכות המצוות יכול אדם להוציא את חבירו גם אם הוא כבר יצא ידיו חובתו^י (ערוה"ש סי' ריג סע' א).

הטעם: משום הכלל שכל ישראל ערבין זה בזה^{יא}, לכן יכול אדם להוציא חבירו בברכת המצוות גם אם הוא כבר יצא ידיו חובה, מפני שכל עוד חבירו טרם יצא מוטלת גם עליו מקצת מן החובה, מדין ערב, לא כן בברכת הנהנין שאם הוא לא נהנה עתה אינו יכול להוציא אחרים (שם).

ב. ברכה אחרונה לריח

אין מברכים ברכה אחרונה על ריח טוב (או"ח סי' רטז סע' א).

הטעם: משום שההנאה נפסקת מיד עם סיום ההרחה, ודומה הדבר לאוכל שנתעכל, שאין מברכים עליו ברכת המזון^{יב} (ט"ז שם סק"א)^{יג}.

ט מצד הדין אם שנים אוכלים פירות יכול לאחד לברך ולהוציא את חבירו, אבל נוהגים שכל אחד מברך לעצמו (מ"ב סי' ריג ס"ק יב).

י כגון להוציא אחר בתקיעת שופר (או"ח רמ"א סי' תקפה סע' ב), וכן בקריאת המגילה (סי' תרצב סע').

יא שבועות לט.

יב או"ח סי' קפד סע' ה.

יג הט"ז מסתייע מרש"י נדה נב. (ולא כב שנדפס בטעות) הכותב: ואין טעון ברכה, דהנאה מועטת היא, והט"ז מפרש דבריו משום שדומה לאוכל שנתעכל.

ג. ברכת שהחיינו

נחלקו האחרונים כאשר אוכלים פרי חדש, אם ברכת הפרי קודמת לברכת שהחיינו או ברכת שהחיינו קודמת.

הטעם לדעת הסוברים שברכת הפרי קודמת: משום שיש להשוותה לברכת המצוות, הקודמת לברכת שהחיינו כמו בנטילת לולב, קריאת המגילה והדלקת נר חנוכה (ש"ת הלק"ט ח"א סי' רלו)^י.

ועוד, משום הכלל שתדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם^{טו} (ערוה"ש סי' רכה סע' ה).

הטעם של הסוברים שיש להקדים ברכת שהחיינו: משום שמצד הדין חלה חובת ברכת שהחיינו משעת ראיית הפרי, אלא שנהגו לאחרה לשעת האכילה, ומכיון שהיא קודמת בזמן החיוב יש להקדימה (פרמ"ג א"א סי' רכה סק"ז).

ועוד, שאין ראוי להפסיק בין ברכת הפרי לאכילתו (ערוה"ש שם)^{טז}.

ד. שהחיינו על בשמים

אין מברכים ברכת שהחיינו על ריח של בשמים חדשים.

הטעם: משום שהריח הוא הנאת הנשמה^י, שהיא נצחית, לכן לא שייך לברך "שהחיינו", שהרי היא חיה לעולם (מנה"י וטעה"מ סי' ריח בשם כרם שלמה)^{יז}.

ה. ברכת שככה לו בעולמו

נוהגים שאין מברכים את הברכה שככה לו בעולמו על ראיית

י ד וכן דעת דה"ח סי' רכב, שיורי ברכה סי' רכג סק"א.
טו זבחים פ"י מ"א.

טז וכ"כ ח"א כלל סב סע' ח, קיצוש"ע סי' נט סע' יד, שער הציון סי' רכה אות יב, יוסף אומץ סי' תכב, מנהגי חתם סופר סי' ז סע' ט עמ' לח.

יז ראה תוס' ביצה לג: ד"ה כי.
יח עיין באה"ט סי' רטז אות ב.

אילנות טובים ובריות טובים, המובאת בשו"ע או"ח סי' רכה
סע' י (מ"ב שם ס"ק לב).

הטעם: לפי הגמרא (ברכות נח:) יש לברך ברכה זו על בריות טובות ואילנות טובים, ולדעת הרמב"ם (ברכות פ"י הי"ג) הכוונה לבריות "טובות ומתוקנות ביותר", וקשה מאד לדקדק בזה (שער הציון או"ח סי' רכה ס"ק לג).

ועוד, משום שברכה זו מברכים אותה רק פעם אחת כשרואים בפעם הראשונה, ומי שראה ולא ברך שוב אינו מברך, לכן אין מברכים שמא כבר ראה פעם (ח"א כלל סג סע' א).

ו. צדקה ללא ברכה

נוהגים לא לברך על מצות צדקה (ספר חרדים בפירוש לירושלמי ברכות פ"ו ריש ה"א)^ט.

הטעם: משום שמברכים רק על מצוות שבין אדם למקום ולא על מצוות שבין אדם לחבירו (רמב"ם ברכות פ"א ה"ב וכ"מ שם).
ועוד, משום שאין מברכים על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה מפני שאפשר שחבירו לא יסכים לה, אף כאן אפשר שהעני יתחרט ולא יסכים לקבל הצדקה והברכה תהיה לבטלה (שו"ת הרשב"א ח"א סי' יח).

ועוד, משום שכל מצוה שגם בני נח מצווים עליה אין מברכים עליה וצדקה אף בני נח מצווים^כ (כלי חמדה פר' וירא מובא בשו"ת הר צבי מילי דברכות סי' ב).

ט מצאתי לרבינו אליהו שהיה מברך כשהיה נותן צדקה או מלוה לעני וכן בכל המצוות, ולא נהגו כן העולם (שם).

כ ועיין חידושי הר"ן סנהדרין נו:.